

УДК 349.6 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.21>

Ярошук І. В.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва та архітектури

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття висвітлює, що систематизація нормативно-правового регулювання законодавства є важливим заходом на шляху до європейської інтеграції.

Стаття розкриває роль правових приписів щодо забезпечення екологічної безпеки, які наповнюють сьогодні більшість законодавчих і підзаконних актів України і тим самим справляють комплексний, міжгалузевий, наскрізний та універсальний вплив на регламентацію різних правовідносин, особливо у частині здійснення екологічно небезпечної, ризикованої діяльності.

Зазначається, що в Україні лише формуються законодавчі вимоги до екологічної безпечності будівельних матеріалів які мають включати розвиток підзаконних нормативно-правових актів, що розкриватимуть особливості забезпечення екологічної безпеки різних видів будівельних матеріалів на усіх етапах їх виготовлення і реалізації, що відповідатиме вимогам систематизації такого законодавства в будівельній галузі.

Створення системи екологічної безпеки є новим елементом національної безпеки, підґрунтям якої має стати організаційно-правовий, соціально-політичний, господарський механізм.

Законодавство Європейського Союзу та України орієнтоване на забезпечення та підтримання сприятливого стану навколишнього середовища, тому правовий, соціально-політичний та господарський механізми управління природокористуванням мають базуватися на запровадженні сучасних інформаційних технологіях.

Післявоєнна відбудова України буде потребувати принципово нового підходу та якісно нових технологій в будівництві та урбаністиці. Актуальним постане питання правового забезпечення екологічної безпеки будівельних матеріалів як на рівні технічного регламентування, так і на рівні технічного забезпечення і впровадження. Тому комплексний аналіз існуючих підходів екологічної оцінки будівельних матеріалів за показниками їх гігієнічної безпеки, визначення цих критеріїв безпеки і характеристик для оцінки впливу будівельних матеріалів на здоров'я людини є важливим.

В умовах сьогодення систематизація законодавства є вкрай необхідним заходом, що дає змогу вдосконалити, впорядкувати законодавство для зручності його застосування, ефективної реалізації на практиці та створити необхідні умови для його подальшого розвитку, позбутися в ньому прогалин та недоліків і забезпечити його внутрішню єдність.

Ключові слова: систематизація законодавства України, європейська інтеграція, нормативно-правові документи, екологічні права, реалізація.

Yaroshchuk I. V. Systematization of regulatory and legal regulation of legislation in ensuring environmental safety of building materials as an important factor of post-war reconstruction of Ukraine

Abstract. The article examines that systematization of normative and legal regulation of legislation is an important step towards European integration.

The article explores the role of legal provisions in ensuring ecological safety, which currently fill the majority of legislative and sub-legislative acts of Ukraine and thereby have a comprehensive, cross-sectoral, universal impact on regulating various legal relationships, particularly in terms of carrying out environmentally hazardous and risky activities.

It is noted that in Ukraine, legislative requirements for the ecological safety of building materials are only being formed, which should include the development of sub-legal normative and legal acts that will disclose the features of ensuring the ecological safety of different types of building materials at all stages of their production and implementation, which will correspond to the requirements of systematization of such legislation in the construction industry.

The creation of a system of ecological safety is a new element of national security, the basis of which should be an organizational-legal, socio-political, and economic mechanism.

The legislation of the European Union and Ukraine is aimed at ensuring and maintaining a favorable environment, so legal, socio-political, and economic mechanisms for managing natural resources should be based on the introduction of modern information technologies.

Post-war reconstruction of Ukraine will require a fundamentally new approach and qualitatively new technologies in construction and urban planning. The issue of legal protection of the environmental safety of building materials will become relevant both at the level of technical regulation and at the level of technical support and implementation. Therefore, a comprehensive analysis of existing approaches to the environmental assessment of building materials based on their hygienic safety indicators, the determination of these safety criteria and characteristics for assessing the impact of building materials on human health is important.

In today's conditions, the systematization of legislation is an extremely necessary measure, which makes it possible to improve and organize legislation for the convenience of its application, effective implementation in practice, and create the necessary conditions for its further development, get rid of gaps and shortcomings, and ensure its internal unity.

Key words: *systematization of legislation, European integration, normative and legal documents, environmental rights, realization.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, які нині відбуваються в Україні, вимагають від вітчизняного законодавця адаптації правової системи країни до вимог, висунутих до неї європейською спільнотою. Забезпечення екологічної безпеки є одним із завдань регулювання екологічних правовідносин поряд з використанням природних ресурсів та охороною довкілля. Законодавство України закріплює пріоритет вимог екологічної безпеки та містить значну кількість унікальних приписів, реалізація яких дозволяє суттєво знижувати прес-вияву екологічної небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці таких вчених, як: В. Андрейцев, П. Андрушко, Г. Анісімова, Г. Балюк, С. Боголюбов, М. Брінчук, М. Васильєва, А. Гетьман, Л. Григор'єва, В. Зуєв, І. Каракаш, Н. Кобецька, Т. Коваленко, О. Колбасов, В. Костицький, С. Кравченко, М. Краснова, Ю. Краснова, А. Кулинич, Н. Малишева, В. Мунтян, М. Сірант, В. Попов, Н. Титова, Ю. Шемшученко та ін., окреслюють значний спектр екологічних питань які постали перед суспільством і державою.

Формулювання мети статті. Метою статті є висвітлення питання систематизації нормативно-правового регулювання галузевого законодавства як важливого заходу на шляху до європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Процес систематизації законодавства передусім пов'язується з галузевим утворенням, що обумовлює актуалізацію юридичного нормотворення (ухвалення нових законів) та ухвалення кодифікованого нормативно-правового

акту. Проблема систематизації законодавства України є важливим аспектом сучасної правової системи. Необхідність приведення законодавства у відповідність до об'єктивних потреб суспільства та систематизації нових нормативно-правових документів; набуття Україною статусу суб'єкта міжнародних відносин, що вимагає гармонізації та уніфікації національного законодавства відповідно до принципів міжнародного права [1, с. 30].

Спираючись на аналіз низки наукових позицій і норм чинного законодавства України, до завдань систематизації законодавства існує необхідність усунення суперечностей, застарілих і дубльованих норм, забезпечення уніфікації, упорядкування правових норм за певними критеріями та забезпечення зрозумілості та прозорості правових норм.

Правові приписи щодо забезпечення екологічної безпеки наповнюють сьогодні більшість законодавчих і підзаконних актів України і тим самим справляють комплексний, міжгалузевий, наскрізний, універсальний вплив на регламентацію різних правовідносин, особливо у частині здійснення екологічно небезпечної, ризикованої діяльності.

Чисте та безпечне природне середовище забезпечує право на життя. Однак, незважаючи на доволі поширені заклики про створення більш безпечного довкілля, що були підкріплені низкою конвенцій та глобальних домовленостей стосовно сучасної проблеми навколишнього природного середовища, яке перебуває під загрозою, здійснення таких заходів під час війни і в післявоєнний період відбудови є недостатнім. Зусилля держави для здійснення узгоджених принципів і меха-

нізмів для забезпечення екологічної безпеки не можна вважати задовільними за рядом об'єктивних факторів.

Екологічне законодавство України та Європейського Союзу орієнтоване на забезпечення та підтримання сприятливого стану навколишнього середовища, однак у процесі розвитку людства природа як основа життєдіяльності піддається різноманітному негативному впливу [2, с. 78].

Згідно з цитованою статтею, створення системи екологічної безпеки в Україні є важливим елементом національної безпеки. Для забезпечення цієї системи необхідні адекватні організаційно-правовий, соціально-політичний та господарський механізми управління природокористуванням, які базуються на сучасних інформаційних технологіях та можуть протидіяти негативному впливу людини та природних факторів. Екологічна безпека має запобігати екологічній загрози, яка може мати локальні, регіональні або глобальні наслідки, включаючи екологічні стихії, соціальні кризи, техногенні катастрофи та наслідки війни.

Слід визнати, що в сучасних умовах самостійне досягнення такої мети уявляється мало реальним. Необхідна допомога, тісне співробітництво та кооперація з усіма державами світу. Зрештою, політика екологічної безпеки України має інтегруватися в систему колективної екологічної безпеки [3, с. 98].

Для України період воєнної агресії Росії характерний високим рівнем забруднення навколишнього природного середовища, його виснаженням, руйнуванням виробництва, інфраструктури, що супроводжуються наростанням проблеми екологічної безпеки.

Війна руйнує довкілля не лише України, а й усієї планети. Зареєстровано понад 2200 екологічних злочинів Росії на території нашої держави. Збитки довкіллю вже становлять понад 38 млрд євро, і кожен день війни збільшує цю суму. Безпосередня шкода клімату внаслідок російської агресії становить мінімум 33 млн тон CO₂ в атмосферу, зазначив міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець, презентуючи ініціативу на 27-ій Конференції ООН зі зміни клімату та закликав міжнародних парт-

нерів створити Глобальну платформу для оцінки збитків довкіллю внаслідок війни [4].

Війна триває, що означає подальші руйнування та загострення екологічних проблем. Але не зважаючи на продовження воєнних дій, розпочалося відновлення інфраструктури та відбудова зруйнованого житла.

Для якомога швидкої відбудови країна потребує принципово нового підходу та якісно нових, надшвидких смарт технологій в будівництві та урбаністиці. Актуальним постане питання правового забезпечення екологічної безпеки будівельних матеріалів як на рівні технічного регламентування, так і на рівні технічного забезпечення і впровадження [5].

У перехідних положеннях Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку» від 02.09.2020 р., який набрав чинність з 01.01.2023 р. пропонується ввести зміни і доповнення до Закону України «Про будівельні норми» шляхом доповнення його статтею 7-2, яка присвячена основним вимогам до будівель і споруд. «Відповідно до ч. 4 цієї норми, основними вимогами до будівель і споруд є забезпечення, зокрема: гігієни, здоров'я та захисту довкілля, тобто будівлі і споруди повинні бути запроектовані і побудовані таким чином, щоб протягом усього життєвого циклу вони не становили загрози гігієні або здоров'ю та безпеці не справляли значного впливу на якість довкілля або на клімат під час їх будівництва, експлуатації та знесення, зокрема, внаслідок будь-якого з таких чинників: а) виділення токсичного газу; б) виділення в повітря всередині або зовні приміщення небезпечних речовин, летких органічних сполук, парникових газів або небезпечних часток; в) виділення небезпечної радіації; г) виділення небезпечних речовин у ґрунтові води, морські води, поверхневі води або ґрунт; д) виділення небезпечних речовин у питну воду або інших речовин, що негативно впливають на питну воду; е) аварійного скидання стічних вод, твердих чи рідких відходів, виділення димових газів; є) сирості у частинах будівель або споруд чи на поверхнях всередині будівель або споруд, а також як окремий напрямок – можливість використання екологічно сумісних сировинних і вторинних матеріалів у будівлях і спорудах [6].»

На сьогодні якість сировини для виробництва будівельних матеріалів і самі будівельні матеріали оцінюються за технологічними і технічними характеристиками, і лише незначна доля окремих гігієнічних вимог, що стосуються охорони праці і транспортування, подається у вигляді показників, що практично не дозволяють оцінити міру їх небезпеки для здоров'я населення. Для комплексної екологічної оцінки матеріалів необхідно враховувати всю сукупність негативних властивостей і їх вплив на здоров'я людини, тобто їх гігієнічну безпеку на всіх стадіях життєвого циклу матеріалу, а в даному випадку, перш за все, на стадії його експлуатації, оскільки від вибору матеріалу для інтер'єру залежить не лише безпека житла, але і його комфорт. Тому комплексний аналіз існуючих підходів екологічної оцінки будівельних матеріалів за показниками їх гігієнічної безпеки, визначення цих критеріїв безпеки і характеристик для оцінки впливу будівельних матеріалів на здоров'я людини є важливим.

Використання інноваційних підходів, систем та матеріалів у будівництві дозволяє не тільки вдосконалити вже існуючі принципи будівництва, але й створити принципово нові технології, форми та методи у цій галузі. Екологічність, як складова концепції сталого розвитку (Sustainable Development), є одним з актуальних принципів інновацій в будівництві. Створення нових природо-зберігаючих будівельних матеріалів, вторинна переробка будівельних відходів, розробка і впровадження безвідходного виробництва, використання сучасних енергозберігаючих технологій дає можливість мінімізувати вплив на стан навколишнього середовища [7].

Так, технологія створення та практика використання агроволокнистих панелей у будівництві вже не один рік існує у світі, проте вона є новою для України. CAF панелі пройшли лабораторні випробування, були оцінені та схвалені стандартами ASTM (American Society for Testing and Materials) – Американського Товариства з Випробування Матеріалів. CAF панель є у 10 разів міцнішою за гіпсокартон, у 2 рази стійкішою до ударів, ніж вироби з цементних листів, має рейтинг висмикування цвяхів 109 фунтів (близько

49,4 кг) (ASTM C473-00), допустиме навантаження на стійку 1 103 фунти на квадратний фут (близько 167,4 кгс/м²) із коефіцієнтом безпеки 3 (ASTM E72-98) та навантаження на зсув 1 718 фунтів (близько 789,3 кг). CAF панель щільно спресована при дуже високих температурах і тиску, при цьому видаляється практично все повітря, яке могло б підтримувати горіння, а природні смоли роблять її вогнестійкою з низьким індексом щільності диму (SDI), вогнестійкістю класу 1 з індексом поширення полум'я (FSI) 5, SDI 25 (ASTM E84/UL 723: 1 та 2 години).

Природні смоли в CAF панелях запобігають зараженню комахами та гризунами. Крім того, CAF панелі є в 7 разів стійкіші до плісняви, ніж гіпсокартон. Згідно з ASTM D3273-94, CAF панель має оцінку 8, тоді як гіпсокартон має оцінку три [8].

Виробництво CAF панелей також є менш енерговитратним. Наприклад, для виробництва гіпсокартону потрібно близько 8 196 BTU/lb (приблизно 19 064 кДж/кг), і це з урахуванням лише природного газу, який використовується в процесі сушіння гіпсокартону. Для виробництва CAF панелей потрібно приблизно 328 BTU/lb (близько 763 кДж/кг), що становить лише 4% енергії, необхідної для виробництва гіпсокартону [9].

Слід зазначити, що гігієнічна безпека будівельних матеріалів для людини визначається комплексом санітарно-гігієнічних характеристик, які визначають потенційну небезпеку матеріалу для здоров'я людини, відповідність будівельним вимогам та призначенню матеріалів чи виробів. Небезпека матеріалу може проявлятися за рахунок забруднення навколишнього середовища, наприклад повітря в приміщенні, або за рахунок безпосереднього контакту з ним людини. Неприятливий вплив на організм людини обумовлений сукупністю взаємодій між матеріалом, середовищем і людиною. Комплекс санітарно-хімічних характеристик визначає небезпеку речовин, що виділяються з матеріалу та забруднюють місце існування людини. Забруднення середовища, що контактує з поверхнею, зокрема оздоблювальних будівельних матеріалів, відбувається за рахунок газоподібних речовин і твердих частинок пилу, який утворюється

за рахунок тертя. Міграція речовин у матеріалі – це складний багатоступінчастий процес, тривалість якого може складати від декількох годин до багатьох місяців, а іноді й років. Параметри проведення санітарно-хімічних експериментів регламентуються умовно, без врахування різноманітності чинників, що впливають на міграцію токсичних з'єднань. Це призводить до поганої відтворюваності результатів та, в деяких випадках, до неправильних висновків про гігієнічні властивості матеріалів. Негативний вплив будівельних полімерних матеріалів на організм людини в основному обумовлений виділенням шкідливих речовин в зовнішнє середовище при експлуатації виробів і практично може бути усунутий лише видаленням такого матеріалу з приміщення. Щоб уникнути таких проблем, необхідно на стадії проектування вибирати безпечні для людини матеріали та включати в проект лише їх.

Наразі в державі тільки формуються законодавчі вимоги до екологічної безпечності будівельних матеріалів. Ми вважаємо, що цей процес повинен включати в себе розвиток підзаконних нормативно-правових актів, які б розкривали особливості забезпечення екологічної безпеки різних видів будівельних матеріалів на всіх етапах їх виготовлення та реалізації, відповідаючи вимогам систематизації законодавства в будівельній галузі. Діє спеціальний технічний документ, який регулює ці питання – ДСТУ Б А.1.2-1:2007 «Система ліцензування та сертифікації у будівництві. Оцінювання відповідності у будівництві згідно з технічним регламентом будівельних виробів, будівель і споруд. Основні положення».

Будівельні матеріали поділяються на гармонійні (безпечні для довкілля та людини) та негармонійні (шкідливі для довкілля та людини). Однак, незалежно від цього, діяльність, пов'язана з їх видобуванням, переробкою, обробкою або виготовленням, визнається екологічно шкідливою згідно із Законом України «Про оцінку впливу на довкілля». Тому на всіх етапах їх видобування, виготовлення та експлуатації потрібно встановлювати спеціальні еколого-правові вимоги. У зв'язку з цим, в даній роботі правові вимоги аналізуються на

двох етапах: на етапі виробництва будівельних матеріалів та на етапі їх використання в будівництві [11].

Етап виробництва будівельних матеріалів включає в себе три складові частини: видобування природних ресурсів, які є готовими будівельними матеріалами або виступають основною сировиною для виготовлення будівельного матеріалу: закупівля та переробка природних ресурсів, які виступають будівельними матеріалами; закупівля та переробка хімічних речовин, що лежать в основі виготовлення полімерних і полімеровмісних матеріалів.

У зв'язку з тим, що більшість видів діяльності, пов'язаних із виробництвом будівельних матеріалів, визнано екологічно шкідливими, до них встановлюються вимоги щодо ідентифікації об'єктів як потенційно небезпечних, або об'єктів підвищеної небезпеки, з подальшим виконанням встановлених вимог для таких видів об'єктів.

Крім того, законодавством встановлюються екологічні вимоги до будівельних матеріалів, які переважно містяться в технічних документах (стандартах).

Законодавча вимога щодо екологічної безпеки будівельних матеріалів введена в Україні з 2023 року. Що стосується встановлення екологічних вимог на етапі використання будівельних матеріалів, то з'ясовано, що така продукція має обов'язково проходити процедуру підтвердження відповідності, сертифікації та маркування і лише після цього потрапляти на ринки для подальшого продажу і використання [12, с. 38].

Існує необхідність систематизації законодавства про забезпечення екологічної безпеки будівельних матеріалів.

Таким чином, правове забезпечення екологічної безпеки будівельних матеріалів можна розглядати, в першу чергу, як сукупність правових норм, що регулюють правовідносини із виготовлення, реалізації та застосування будівельних матеріалів, екологічна безпечність яких має підтверджуватись застосуванням заходів із маркування, протоколів випробувань та сертифікатів відповідності. Відповідальність за якість будівельних матеріалів сьогодні мають нести, по-перше,

суб'єкти – виробники таких матеріалів, по-друге, суб'єкти містобудівної діяльності, які на підставі публічних закупівель отримують відповідної якості будівельний матеріал [13].

Сталий розвиток населених пунктів передбачає соціально, економічно і екологічно збалансований їх розвиток, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів, технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної інфраструктури [14].

Висновки. Таким чином, слід узагальнити, що в умовах сьогодення систематизація законодавства є вкрай необхідним заходом на шляху до європейської інтеграції нашої країни. Саме систематизація дає змогу вдосконалити та впорядкувати

законодавство для зручності його застосування та ефективної реалізації на практиці. Окрім того, роль систематизації законодавства полягає в тому, щоб створити всі необхідні умови для його подальшого розвитку, позбутися в ньому прогалин та недоліків і забезпечити його внутрішню єдність. Систематизація законодавства набуває значущості в питаннях огляду джерел права, орієнтування в системі законодавства, для ухвалення нових нормативних актів правотворчими органами в узгодженості між усіма нормативними-правовими актами, для вирішення питань про застарілі акти та пошуку найбільш ефективних засобів нормативного правового регулювання суспільних відносин [15, с. 106]. Тому систематизація нормативно-правового регулювання законодавства у забезпеченні екологічної безпеки будівельних матеріалів є важливим чинником післявоєнної відбудови України та підґрунтям екологічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стріч О. М. Значення систематизації законодавства в формуванні системи права: методичні рекомендації. Косів: [Б. в.], 2015. 64 с.
2. Сірант М.М. Доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди у Європейському Союзі та в Україні. Юридичний бюлетень. 2020. № 14. С. 76–84. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/14/11.pdf> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
4. URL: <https://suspilne.media/288223-vijna-rujnue-dovkilla-suma-zbitkiv-perevisila-35-mlrd-urad/> (дата звернення: 20.02.2023).
5. Про надання будівельної продукції на ринку: Закон України від 02.09.2020 р. № 850-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-20#Text> (дата звернення 20.02.2023).
6. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
7. Рем-Буд. Інновації в будівництві – загальні принципи. URL: <https://rem-bud.in.ua/budivnictvo/innovaci%D1%97-v-budivnictvi-zagalni-principi.html> (дата звернення: 20.02.2023).
8. GreenBuilt. CAFboard Building Products. URL: <https://www.greenbuiltinternationalbuildingcompany.com/cafboard-buildingproducts> (дата звернення: 20.02.2023).
9. Firm Factory Africa. CAFboard manufacturing. URL: <http://www.firmfactoryafrica.com/africa-manufacturing-caf-board.html> (дата звернення: 20.02.2023).
10. Григор'єва Л. Проблеми екологічної оцінки будівельних матеріалів за показниками їх гігієнічної безпеки / Л. Григор'єва, Ю. Томілін, О. Макарова // Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи : тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті професора Петра Столярчука, Львів, 11–12 травня 2017 року. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 54–55. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/41903> (дата звернення: 20.02.2023).
11. ДСТУ Б А.1.2-1:2007 «Система ліцензування та сертифікації у будівництві. Оцінювання відповідності у будівництві згідно з технічним регламентом будівельних виробів, будівель і споруд. Основні

положення». URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/05/DSTU-viznach.param.-ostat-vipr.pdf> (дата звернення: 20.02.2023).

12.Краснова М.В., Краснова Ю.А. Правові засади забезпечення екологічної безпеки будівельних матеріалів в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 32 (71) № 2. 2021. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/2_2021/8.pdf (дата звернення: 20.02.2023).

13.Екологічна безпека будівельних матеріалів. URL: <https://udkgazbeton.com/statti/60-ekologichnist-budivelnykh-materialiv-vimogi-do-budivelnykh-materialiv> (дата звернення: 20.02.2023).

14.Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 20.02.2023).

15.Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні / Н. М. Обушенко // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 101–106. URL: <http://er.dduvs.in.ua/jspui/handle/123456789/6090> (дата звернення: 20.02.2023).